

РОЗДІЛ І. ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ

УДК: 37.046.14-047.22(4-612ЄС)

DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-8-21>

Оксана Глушко

кандидат педагогічних наук,
молодший науковий співробітник
відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна,
e-mail: glushko.oks74@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0101-9910

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Дослідження присвячено компетентісному підходу в середній освіті країн Європейського Союзу. Упродовж останніх десятиріч ХХІ ст. активізувалися наукові пошуки з теорії та практики реалізації компетентісного підходу в освітніх системах країн Європейського Союзу. Освіта в сучасному світі відіграє фундаментальну роль у забезпеченні набуття європейськими громадянами ключових компетентностей, які їм потрібні для адаптації до постійних змін. У дедалі більш складному світі, із активним запровадженням технологій, творчість і здатність продовжувати вчитися та впроваджувати інновації будуть актуальними й цінними. Навчання протягом усього життя має бути нормою, важливою необхідністю.

У статті схарактеризовано компетентісну термінологію (щодо понять «компетентність», «ключові компетентності», «навички») в освітніх документах країн-членів ЄС. Уточнено сутність поняття «ключові компетентності», що належать до фундаментальних умінь і навичок. Визначено відповідні знання, навички, цінності, якими мають оволодіти учні для ефективного реагування на сучасні світові виклики. Наголошено, що ключові компетентності, окреслені Європейською довідковою рамкою ключових компетентностей для навчання упродовж життя (2018 р.), які є однаково важливими для розвитку особистості й для успішного життя в суспільстві, мають сприяти підвищенню рівня освіти, розвитку якісного навчання.

Акцентовано увагу на тому, що оновлена структура ключових компетенцій буде успішною, якщо її можна буде використовувати в різних секторах освіти, а також на рівні неформального та інформального навчання в країнах Європи.

Зроблено висновок, що запровадження та набуття ключових компетентностей у шкільній освіті здійснюється за допомогою різних підходів і залежить від індивідуальних можливостей держав-членів ЄС. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує застосування міждисциплінарного підходу. Зазначено, що країни ЄС перебувають на різних етапах імплементації ключових компетентностей у навчальні програми шкільної освіти.

Ключові слова: *Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя, Європейський Союз, зміст освіти, загальна середня освіта; ключові компетентності, компетентісний підхід, міжпредметний підхід, навички, ставлення.*

Постановка проблеми. В епоху технологічних змін, розвитку інновацій та штучного інтелекту, актуалізації попиту на кваліфіковану робочу силу важливо забезпечити працівника відповідними знаннями, навичками та вміннями. Економіка потребує адаптивного працівника, вмотивованого на навчання та постійний розвиток, спроможного ефективно застосовувати набуті компетентності на робочому місці. Освіта як базовий тренд сучасного розвитку має стати ключовим інструментом у підготовці молоді, здатної адекватно реагувати на майбутні загрози та виклики. У сучасному швидкоплинному світі молоді потрібен широкий набір навичок і компетентностей, щоб мати можливість у майбутньому реалізуватися у професії та бути активно залученими у суспільне життя.

Освіта може дати учням свободу волі, необхідні їм компетентності, щоб визначити свої власні цілі та власні компетентності й сформувані мотивацію щодо важливості й необхідності навчання впродовж життя. Школа як головна освітня інституція може підготувати майбутню молодь до діяльності, якої ще не існує, до технологій, яких ще не винайдено, до розв'язання проблем, які ще не очікуються. Для реалізації поставлених завдань дуже важливим є навчання на компетентнісних засадах.

Мета статті – дослідити та уточнити поняття «компетентність», «ключові компетентності», «навички», схарактеризувати освітні європейські документи щодо запровадження компетентнісного підходу як одного з основних напрямів модернізації системи освіти в Європі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ключових і наскрізних компетентностей у міжнародному вимірі, запровадження ключових компетентностей у шкільну практику, підходи щодо їх імплементації у зміст шкільної освіти та оцінювання результатів набуття учнями компетентностей є предметом досліджень таких зарубіжних фахівців, як А. Армстронг, Д. Барбусас, С. Діллон, Б. Мейл, К. Кеппен, Е. Кліме, Д. Лойтнер, Й. Хартіг [7, 8, 17, 21, 22].

Розкриттю теоретичних положень та практиці реалізації компетентнісного підходу в Україні та зарубіжжі присвячено праці таких вітчизняних науковців, як Н. Бібік, О. Локшина, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, О. Ярова [1–6].

Проблемам ключових компетентностей та їх реалізації в європейських документах і практиках міжнародних організацій та освітніх інституцій та у процесі реформування шкільної освіти в Україні присвячено праці О. Локшиної: «Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)», «The European Dimension of the Competence-based School Education in Ukraine», «Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року» [1, 2, 18].

Засадничі характеристики цифрової компетентності та європейську освітню політику щодо цифрової компетентності громадян розкрито у праці О. Овчарук «Рамка цифрової компетентності для громадян: європейська стратегія визначення рівня компетентності в галузі цифрових технологій» [4]. Огляд наукової літератури з досліджуваної проблеми засвідчує актуальність питання реалізації теорії та практики упровадження компетентнісного підходу в шкільну освіту, особливо в контексті реформування системи освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «компетентність» як педагогічний термін почали використовувати в 60-х рр. ХХ ст. Власне, термін

«ключові компетентності» вперше був застосований на Симпозіумі Ради Європи (1996 р., м. Берн) експертом В. Хутмахером у доповіді «Ключові компетентності в Європі» [16]. Українська дослідниця О. Локшина докладно проаналізувала витоки та головні документи країн ЄС щодо ключових компетентностей в освіті [2].

У 2006 р. проблема компетентностей в освіті набула нового змісту і рівня після прийняття Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання упродовж життя. У Рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу від 18 грудня 2006 р. визначено ключові компетентності для навчання впродовж життя (Key Competences For Lifelong Learning), зокрема:

1. Спілкування рідною мовою;
2. Спілкування іноземними мовами;
3. Математична компетентність та основні компетентності з науки та технологій;
4. Цифрова компетентність;
5. Уміння вчитися;
6. Соціальна та громадянська компетентності;
7. Ініціативність та підприємницька компетентність;
8. Культурна свідомість і самовираження.

Поняття «компетентність» у документі визначається як поєднання знань, умінь та ставлень. Відповідно ставлення (attitudes англ. м.) ґрунтується на цінностях і переконаннях та впливає на поведінку. Ставлення варіюється залежно від конкретної ситуації і контексту [19, с. 5]. Ключові компетентності – це ті, які потрібні всім людям для самореалізації та розвитку, активного громадянства, соціального включення та працевлаштування [13]. Отже, поняття «компетентність» – це складне, комплексне поняття, що виходить за межі когнітивних аспектів і передбачає також установки, здібності й навички.

Згідно з документом Європейського Союзу «Розвиток ключових компетентностей у шкільній освіті в Європі» (2012) поняття «ключові компетентності» визначається як поєднання знань, умінь та ставлень, що сприятимуть застосуванню цих знань у реальному світі [12, с. 6].

Зазначимо, що в різних європейських країнах використовують низку термінів для позначення «ключових компетентностей». Це, зокрема, «ключові компетентності» (key competences), «базові компетентності» (core competences), «ключові навички» (key skills), «базові навички» (core skills). Їх можна розглядати здебільшого як синонімічні, з певними нюансами залежно від контексту. Наприклад, у шкільній освіті Великобританії та Ірландії переважно використовують поняття «ключових навичок» (key skills), тоді як у Франції та франкомовній Бельгії використовують поняття «socle», «compétences du socle» (англ. м. відповідник «foundation or core competences») або «compétences clés» (див. табл. 1).

Таблиця 1

Компетентнісна термінологія щодо понять «компетентність», «ключові компетентності», «навички», яка використовується в освітніх документах країн ЄС і міжнародних організаціях¹

Країна	Термінологія
Бельгія	competence, core competences = <i>compétences du socle</i> (фр. м.), skills компетентність, ключові компетентності, навички
Великобританія	core skills, key skills, common skills базові навички, ключові навички, загальні навички
Республіка Польща	competence = kompetencja (пол. м.) = компетентність key competences, kluczowe kompetencje (пол. м.) = ключові компетентності skills = umiejętności (пол. м.) = навички ключові компетентності, навички
Іспанія	competence = competencia (іспан. м.) = компетентність key competences = competencias clave (іспан. м.) = ключові компетентності key skills = habilidades clave = ключові навички skills = habilidades (іспан. м.) = навички компетентність, ключові компетентності, ключові навички, навички
Італія	competence = competenza (італ. м.) = компетентність key competences = competenze chiave (італ. м.) = ключові компетентності key skills = competenza chiave = ключові навички skills = abilità = навички компетентність, ключові компетентності, навички
Фінляндія	transversal (generic) competences, skills наскрізні (загальні) компетентності, навички
Франція	competence = la compétence (фр. м.) = компетентність key competences = <i>compétences du socle</i> (фр. м.) = основні компетентності; <i>compétences clés</i> (фр. м.) = ключові компетентності basic skills, transferable skills = <i>des compétences transversales</i> (фр. м.) = основні навички, навички, що передаються, гнучкі skills = <i>d'aptitudes</i> (фр. м.) = навички (укр. м.)
Німеччина	competence = kompetenzen (нім. м.) = компетентність key competences = <i>schlüsselkompetenzen</i> (нім. м.) = ключові компетентності basic competences = <i>grundkompetenzen</i> (нім. м.) = базові компетентності (укр. м.) adaptable competences = <i>нім. anschlussfähiger kompetenzen</i> = інтегральна компетентність (укр. м.)
Данія	competences, core skills, basic skills компетентності, основні навички, базові навички
Європейська	key competences / <i>competencies or skills</i> , ключові компетентності

¹ Систематизовано автором на основі документів, що були опубліковані на сайті освітньої мережі Euridyce міжнародної організації ОЕСР (OECD).

Комісія European Commission	transversal competences наскрізні компетентності basic skills базові навички skills, навички
ОЕСР OECD	competence, key competences, skills компетентність, ключові компетентності, навички

На території Європейського Союзу поняття «компетентності» охоплюють знання, навички, цінності та ставлення у певному контексті. Ключові компетентності містять знання (предметні й міжпредметні), набір навичок (пізнавальні й метапізнавальні навички, соціальні, емоційні, практичні), ставлення та цінності (індивідуальні, місцеві, суспільні, глобальні). Отже, ключові компетентності передбачають мобілізацію когнітивних, метакогнітивних і практичних навичок, розвиток творчих здібностей і критичного мислення та інших психосоціальних ресурсів особистості, таких як ставлення, мотивація, волевільність та цінності. З прийняттям Європейської довідкової рамки щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2006 р.) у європейській спільноті актуалізувалися процеси реформування національних систем освіти на компетентнісних засадах. Зміст освіти став головним інструментом імплементації компетентнісного підходу в шкільну освіту. На думку освітніх експертів (Д. Луні, А. Мішель), ключові компетентності являють собою «фундаментальні, глибинні зміни освітньої політики та практики» по всій Європі [14, с. 5].

Згідно з документом міжнародної Організації економічного співробітництва та розвитку ОЕСР «Майбутнє освіти та навичок: освіта 2030» («The Future of Education and Skills: Education 2030») компетентність – це цілісне поняття, що містить такі складові, як знання, навички, ставлення та цінності. Слід зазначити, що поняття «компетентності» передбачає не тільки набуття знань і навичок, а й мобілізацію знань, навичок, ставлення та цінностей для розв’язання комплексних, складних завдань і вимог, що постають перед людиною в сучасному світі [23, с. 4–5]. Отже, важливо не саме знання, а його використання, тобто застосування здобутих знань у різноманітних ситуаціях.

У ЄС протягом останніх кілька років відбувалася дискусія щодо ключових компетентностей. Остаточний текст документа, який кристалізує та визначає їх, – це Рамкова програма оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя. Документ схвалено Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу 17 січня 2018 р. В оновленій рамці подано визначення поняття «ключових компетентностей» як таких, які потрібні всім індивідуумам для особистісної реалізації та розвитку, працевлаштування, соціальної інтеграції, сталого способу життя, успішного життя в мирних суспільствах, ведення здорового способу життя та активного громадянства. Усі ключові компетентності вважаються однаково важливими, оскільки кожна з них сприяє розвитку особистості та її успішному життю в суспільстві [24].

Відповідно до Європейської довідкової рамки (2018 р.) оновлено та уточнено перелік і назви ключових компетентностей, які необхідні громадянам Європейського Союзу:

1. Грамотність (Literacy competence);
2. Багатомовна компетентність (Multilingual competence);
3. Математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та

інженерії (Mathematical competence and competence in science, technology and engineering);

4. Цифрова компетентність (Digital competence);
5. Особистісна, соціальна та навчальна компетентність (уміння вчитися) (Personal, social and learning to learn competence);
6. Громадянська компетентність (Citizenship competence);
7. Підприємницька компетентність (Entrepreneurship competence);
8. Компетентність культурної обізнаності та самовираження (Cultural awareness and expression competence) [24, с. 7–8].

Зазначимо, що надані рекомендації стосовно розуміння й уточнення поняття «ключових компетентностей» є інструментом орієнтування для зацікавлених сторін у галузі освіти та навчання. Європейська комісія постійно співпрацює з країнами ЄС задля імплементації в освітню сферу ключових компетентностей, які мають на меті допомогти учням і молоді у самореалізації, а згодом знайти роботу та стати активними, відповідальними, залученими в суспільне життя громадянами. Компетентності є тими засобами, за допомогою яких учні мають комплексно підійти до реалізації тих завдань і викликів, що стоять перед ними у сучасному світі. У всіх ключових компетентностях закріплено такі навички, як критичне мислення, вміння розв'язувати проблеми, робота в команді, вміння співпрацювати, навички спілкування та ведення переговорів, аналітичні навички, креативність та міжкультурні навички, саморегуляція. Відповідно до положень, затверджених Рамковою програмою, ключові компетентності розвиваються в процесі навчання впродовж усього життя, починаючи з раннього дитинства і закінчуючи дорослим життям, шляхом формального, неформального та інформального навчання [24, с. 2]. Отже, розвиток ключових компетентностей з точки зору навчання впродовж усього життя – це комплексне питання, оскільки стосується забезпечення якісної освіти на всіх її рівнях: починаючи від дошкільної та шкільної освіти й закінчуючи професійною та вищою освітою [24, с. 3]. Оновлена структура ключових компетенцій буде успішною, якщо її можна буде використовувати в різних секторах освіти та навчання, а також на рівні неформального та інформального навчання в різних країнах.

Якщо порівняти документи Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання впродовж життя в редакції 2006 р. і Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання впродовж життя в редакції 2018 р., можна констатувати, що відбулася модернізація назв ключових компетентностей з новими акцентами та змістовим наповненням, з урахуванням сучасних викликів і потреб країн ЄС, хоча кількість ключових компетентностей залишилася незмінною. Щодо змістових змін зазначимо, що «математична компетентність з науки та технологій» (2006) дістала назву «математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та інженерії». На нашу думку, це свідчить про розширення змісту й наповненості зазначеної компетентності, а також на її значущість у сучасному технологічному світі.

Маємо зазначити, що компетентнісний підхід передбачає спрямованість процесу навчання на набуття учнями системи компетентностей, зокрема предметних і ключових. Тож особливість цього підходу полягає в зосередженості на формуванні в особистості ключових компетентностей. При цьому, як справедливо наголошує О. Пометун, відбір та структурування змісту освіти відповідно до компетентнісного підходу зумовлюється принципами,

спрямованими «на кінцевий результат освітнього процесу – набуття учнем компетентностей» [5, с. 66].

Виходячи з поняття «ключові компетентності», ми бачимо, що вони тісно пов'язані з навичками. На думку зарубіжних освітніх аналітиків і науковців (С. Діллон, М. Стівенсон), навички є обов'язковою умовою для здійснення компетентностей і частиною цілісної концепції компетентності. Навички – це здатність керувати процесами та вміння усвідомлено використовувати свої знання для досягнення результатів [21, с. 16]. Засадничою характеристикою поняття «навички» є те, що вони мають розвиватися поступово й набуваються людиною у процесі практики.

Міжнародна організація економічного співробітництва та розвитку ОЕСР (OECD англ. м.) розпочала в 2015 р. проєкт «Майбутнє освіти та навичок 2030» з метою надання допомоги країнам підготувати свої системи освіти до майбутнього. Цей проєкт спрямований на визначення того, які знання, навички та цінності будуть потрібні сучасним учням, студентам для успішного життя у майбутньому й досягнення важливих життєвих і професійних результатів.

У документі «Майбутнє освіти та навичок 2030. Концептуальні рамки навчання. Навички 2030» (Future of Education and Skills 2030. Conceptual learning framework. Skills for 2030; автори: С. Діллон, Ж. Коста, М. Кім, Х. Діксон) розрізняють три види навичок – когнітивні та метакогнітивні, соціальні та емоційні навички, фізичні та практичні навички. Наприклад, до соціальних та емоційних навичок відносять такі, як: вміння взаємодіяти та спілкуватися з іншими, повага до інших, вміння формувати та підтримувати відносини, взаємодіяти у конфліктних ситуаціях, керувати власними реакціями, особливо афективними. Експерти проєкту вважають, що такі навички є важливою передумовою ефективної участі та продуктивності в шкільному навчанні. Іншими словами, низький рівень соціальних та емоційних навичок може повною мірою гальмувати використання пізнавальних навичок [20, 23]. Крім того, ставлення (ставлення – це схильність діяти чи реагувати на ідеї, людей чи ситуації) та цінності є також невід'ємною частиною розвитку знань і навичок [10, с. 39]. Таким чином, ключові компетентності допомагають учням розвивати знання, навички, ставлення та цінності, протистояти викликам у сучасному світі, сприяти реалізації у професійній сфері та особистісному розвитку. Набуті компетентності покликані навчити учнів не тільки знати, а – що дуже важливо – «знати, як робити». У XXI ст. успіху досягне той, хто буде вмотивованим до навчання, той, хто буде вчитися знову й знову і йому буде це цікаво, хто буде мати жагу до саморозвитку і намагатиметься постійно здобувати нові знання й навички.

У країнах ЄС імплементація ключових компетентностей у зміст загальної середньої освіти здійснюється такими способами, як інтеграція в предмети навчального плану, інтеграція в окремі предмети навчального плану, міждисциплінарний підхід [11, с. 21]. Найпоширеніший підхід до впровадження ключових компетентностей у національних навчальних програмах – це їх конкретизація з точки зору міжпредметної програми, де вони присутні поряд з усіма предметами. Експерт з питань освіти Д. Барбусас зокрема зазначає, що Північна Європа і Канада демонструють сучасні методи навчання, які базуються на міждисциплінарному підході та проєктному навчанні [8]. Однак знання з конкретної дисципліни все ще залишаються важливими, особливо у контексті майбутньої зайнятості та оволодіння професією. Тим більше, що такі ключові

компетентності, як грамотність, багатомовна компетентність, математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та інженерії, цифрова компетентність (не у всіх країнах ЄС є окремий предмет), формуються навчальними дисциплінами й закріплені в навчальних програмах шкіл. Окремий предметний підхід не існує в чистому вигляді: він зазвичай доповнюється елементами міжпредметного підходу.

Зазначимо, що ключові компетентності торкаються всіх аспектів навчальної програми, хоча жодна країна ЄС, ще не має повністю інтегровані всі вісім ключових компетентностей в національні навчальні програми на всіх освітніх рівнях. Імплементация компетентнісного підходу в систему освіти країн ЄС є досить непростим процесом. На думку зарубіжних та українських науковців (С. Діллон, О. Локшина, А. Шлейхер, О. Ярова), для цього знадобиться час й зусилля, зокрема модернізація законодавчої бази, зміна підходів у навчанні, відповідна підготовка вчителів, щоб інтегрувати у навчальний процес нові методи, такі як проєктне та міждисциплінарне навчання [1, 6, 21–23].

Виходячи з аналізу документів ЄС щодо ключових компетентностей, зокрема Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2006 р., 2018 р.), наголосимо на значному їх впливові на освітню політику в усіх державах-членах ЄС. Це призвело до трансформаційних процесів шкільної освіти у більшості країн ЄС й до реформування освіти на компетентнісних засадах.

У Португалії на законодавчому рівні використовують термін «компетентність», підтверджуючи компетентнісний вимір змісту освіти. Зазначимо, що в Португалії на рівні базової освіти діють освітні й навчальні програми для молоді (*cursos de educação e formação de jovens*, порт. м. CEF) та професійні програми (*cursos profissionais* порт. м.). Основні цілі цих програм полягають у зменшенні кількості тих, хто рано залишив навчання, а також наданні допомоги учням у профорієнтації та сприянні майбутньому успіху на ринку праці. Щоб мати можливість вивчати ці програми, учні мають закінчити перший цикл базової освіти (чотири роки) і бути віком не молодше ніж 15 років.

Програми CEF поєднують три шкільні компоненти – соціокультурний, науковий і технологічний з навчанням на робочому місці (не менше як 210 годин), тобто йдеться про WBL-програму. Частка WBL (Work-Based Learning (WBL) Programs, профорієнтаційні програми) становить 17% і передбачає практичне навчання в школі та практику на підприємстві. Соціокультурна частина програми містить португальську, іноземну(і) мову(и) та ІКТ-навчання, а наукова частина – навчальні компоненти з прикладних наук. Навчання пропонується в таких галузях, як ремесла, комп'ютерні науки, охорона навколишнього середовища, бухгалтерський облік, менеджмент, догляд за красою, побутові послуги, електроніка, харчова промисловість, металургія.

Професійні програми – це програми середньої освіти, які є частиною обов'язкової освіти та системи формальної освіти та навчання. Вони орієнтовані на випускників базової освіти віком від 15 до 18 років, які хотіли б оволодіти практичною програмою, пов'язаною з профорієнтацією. Тривалість цих програм становить три роки (від 3100 до 3440 годин). Основна мета програм навчання – надати учням сучасні знання, навички та компетентності, які допоможуть їм у майбутньому знайти роботу.

Соціокультурний компонент професійної програми складається з трьох

загальних предметів – португальська мова, іноземні мови та фізичне виховання. Компонент технологічної підготовки містить шкільні технологічні, технічні та практичні предмети. Четвертий компонент WBL (19%-24% програми) здійснюється у формі навчання на підприємстві, що передбачається угодою між школою і підприємством, та триває від 600 до 840 годин. WBL- компонент надається у формі стажування, що проводиться на підприємстві або в громадській організації. Сфери підготовки містять прикладне мистецтво, бізнес-адміністрування, комп'ютерні науки, електроніку, інженерію, енергетичне будівництво та архітектуру, медичні послуги, туризм. Отже, навчальні програми для молоді (CEF) і професійні програми сприяють розвитку в учнів ключових компетентностей (португальська мова та багатомовна компетентність, громадянська компетентність, цифрова компетентність, інновації та підприємництво) [9, с. 31–33].

У Бельгії розпочато основні шкільні реформи, спрямовані на підвищення рівня ключових компетентностей та якості освіти й навчання. Зокрема, франкомовна громада проголосила амбітну системну реформу («Pacte pour un enseignement d'excellence», «Пакт про досконалу освіту») дошкільної та обов'язкової освіти на всіх рівнях. У 2016 р. було запроваджено нові стандарти навчальних програм у дошкільній освіті, у яких визначено базові компетентності, необхідні дітям для плавного переходу від дошкільної до початкової освіти [19, с. 14]. Стратегічними орієнтирами документа «Пакт про досконалу освіту» (2015) є забезпечення кожної дитини якісною освітою та можливість здобути знання й навички суспільства XXI ст., посилення автономії шкіл, поліпшення управління навчальними закладами, підвищення ролі вчителя як агента змін в освітньому процесі. Ця реформа довготривала й розрахована до 2030 р.

У Польщі діють багато освітніх програм, які допомагають реалізувати ключові компетентності як на рівні формальної, так і на рівні неформальної освіти. Особлива увага приділяється удосконаленню цифрових навичок і компетентностей вчителів і учнів. Наприклад, у зв'язку із запровадженням з першого класу початкової школи предмета основи програмування, всіх вчителів зобов'язали підвищити свою кваліфікацію з основ програмування. У 2018 р. майже 17 тис. вчителів узяли участь у семінарах з підвищення кваліфікації та навчальних онлайн-курсах з викладання програмування для учнів 1–3 класів.

У Фінляндії оновлено навчальні програми для дошкільної, початкової та середньої освіти. Школи почали працювати відповідно до нових навчальних програм у серпні 2016 р. (1–6 класи, 7–9 класи з 2019 р.). Щоб відповідати викликам майбутнього, школи Фінляндії спрямовують свою діяльність у тому числі й на розвиток у дітей міжпредметних компетентностей, елементи яких передбачено у викладанні кожного предмета. Це, зокрема: 1) уміння вчитися; 2) комунікативні компетентності (комунікативні навички та взаємодія); 3) ІКТ-навички; 4) багатомовна компетентність; 5) навички підприємництва та трудового життя; 6) вміння організовувати власну роботу, турбота про себе та інших; 7) творення власного сталого майбутнього [15].

У 2016 р. Республіка Хорватія розпочала реформу шкільної освіти, а з 2017 р. реформа була зосереджена на підвищенні якості цифрової компетентності учнів і вчителів та модернізації інфраструктури шкіл. Крім того, у 2018 р. запроваджено інформаційні технології як обов'язковий предмет у 5–6 класах базової середньої освіти. Наголосимо, що акцентування на розвиток

цифрових компетентностей як в учнів, так і у вчителів є загальною тенденцією для шкільної освіти країн ЄС. Зазначимо, що цифрова компетентність – це використання інформаційно-комунікаційних технологій для навчання, роботи, відпочинку та спілкування. Цифрова компетентність заслуговує на особливу увагу, передусім тому, що сьогодні цифрові навички (наприклад, володіння комп'ютером, навички використання ІКТ, використання комп'ютерів для спілкування та участі у спільних мережах через інтернет, безпека в інтернеті, створення цифрового контенту) є актуальними і важливими, особливо в контексті застосування дистанційного навчання на етапі закриття шкіл у зв'язку з пандемією COVID-19.

Висновки дослідження. Поняття «ключові компетентності» у європейських освітніх документах визначається як поєднання знань, навичок, ставлення та цінностей, що адаптовані до відповідного контексту. Аналіз сучасних європейських документів засвідчує, що теорія компетентнісного підходу удосконалюється, адаптуючись до змін та вимог країн ЄС. Відповідно до Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018) всі вісім ключових компетентностей визнано однаково значущими, розширено змістове наповнення й уточнено назви деяких компетентностей. Ключові компетентності взаємопов'язані між собою і є основою для навчання. У документі зазначено, що ключові компетентності розвиваються в процесі навчання протягом усього життя шляхом формального, неформального та інформального навчання. Водночас наголошено, що такі м'які навички, як навички спілкування та ведення переговорів, робота в команді, аналітичні навички, креативність, критичне мислення, самоорганізація та саморегуляція, є не менш важливими, ніж тверді навички. Таким чином, молоді люди у сучасному світі й у майбутньому потребуватимуть широкого набору навичок і компетентностей, щоб реалізуватися у професійній сфері та стати незалежними, самодостатніми та відповідальними громадянами власних країн та світу.

Більшість європейських країн досягли значного прогресу у запровадженні ключових компетентностей у зміст національних навчальних планів. Проте країни ЄС перебувають на різних етапах імплементації ключових компетентностей у навчальні програми шкільної освіти. Подальший активний поступ у цьому процесі має сприяти підвищенню якості освіти, саморозвитку особистості та досягненню результатів у професійній сфері.

Загальною тенденцією у застосуванні на практиці компетентнісного підходу у державах-членах ЄС є посилення на всіх етапах вивчення основних предметів, що сприяють набуттю ключових компетентностей учнів, подальшому удосконаленню міжпредметного підходу та інших нових методів навчання.

Список використаних джерел

1. Локшина О. І. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Укр. пед. журн.* 2019. № 3. С. 21–30. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-21-30>.
2. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : СПД Богданова А.М., 2009. 404 с.
3. Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. Становлення системи основних понять і категорій компетентнісного підходу в умовах парадигмальних змін в освіті. *Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України.* 2014. Вип. 2. С. 14–24.
4. Овчарук О. В. Рамка цифрової компетентності для громадян: європейська стратегія

визначення рівня компетентності в галузі цифрових технологій. *Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України*. 2018. № 1 (98). С. 31–38.

5. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: Бібліотека з освітньої політики: кол. монографія / кол. авт.: Н. М. Бібик та ін.; за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ, 2004. С. 66–72.

6. Ярова О. Б. Ключові компетентності в змісті початкової освіти країн Європейського Союзу. *Наук. зап. Бердян. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки / Бердян. держ. пед. ун-т. Бердянськ : БДПУ, 2015. Вип. 1. С. 343–350. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpufn_2015_1_60 (дата звернення: 10.09.2021).*

7. Armstrong A. Scotland: Education, curriculum and learning. The strengths, challenges and solutions in lifelong learning. Geneva : UNESCO International Bureau of Education, 2014. 13 p.

8. Barbousas J. Teaching in the 21st century: challenges, key skills and innovation. *La Trobe University*. Australia, 2021. URL: <https://www.latrobe.edu.au/nest/teaching-in-the-21st-century-challenges-key-skills-and-innovation/> (accessed date: 10.09.2021).

9. Cedefop. Vocational education and training in Portugal: short description. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2021. 76 p. URL: <http://data.europa.eu/doi/10.2801/251891> (accessed date: 10.09.2021).

10. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). *Official Journal of the European Union*. Brussels, 2018. Vol. 61. 4 June, P. 1–13. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7) (accessed date: 18.09.2021).

11. EU (European Commission). Blended learning for high quality and inclusive primary and secondary education Handbook. Brussels, 2021. 166 p.

12. EU (European Commission); EACEA; Eurydice. Developing Key Competences at School in Europe: Challenges and Opportunities for Policy. Eurydice Report. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2012. 68 p.

13. EU (European Union). Key Competence Development in School Education in Europe. R. Cook, H. Weaving. Brussels, 2012. 35 p. URL: <http://keyconet.eun.org> (accessed date: 01.10.2021).

14. EU (European Union). Key Competencies for Lifelong Learning. Recommendation of the European Parliament and to the Council of 18 December 2006. (2006/962/EC). *Official Journal of the European Union*. 2006. 30 December. L 394/10.

15. EU (European Union). Keyconet's conclusions and recommendations for strengthening key competence development in policy and practice. Executive summary. Brussels, 2014. 8 p. URL: <http://keyconet.eun.org> (accessed date: 30.09.2021).

16. Eurydice. Finland. Single Structure Education (Integrated Primary and Lower Secondary Education). URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/finland/single-structure-education-integrated-primary-and-lower-secondary-education_en (accessed date: 18.09.2021)

17. Hutmacher W. Key Competencies in Europe. Report. *A Secondary Education for Europe Project*. Symposium. Berne, Switzerland, 27–30 March, 1996. Strasbourg : Council for Cultural Cooperation, 1997. 72 p.

18. Koeppen K., Hartig J., Klieme E., & Leutner D. Current Issues in Competence Modeling and Assessment. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, 2015. Vol. 216, Iss. 2. February 26, P. 61–73. DOI: <https://doi.org/10.1027/0044-3409.216.2.61>

19. Lokshyna O. The European Dimension of the Competence-based School Education in Ukraine. *Revista de Pedagogie–Journal of Pedagogy*. Bucharest (Romania). 2018. № 1. P. 47–64. DOI: <https://doi.org/10.26755/RevPed/2018.1/47>

20. OECD. Education Policy Outlook. Belgium, 2017. 32 p. URL: www.oecd.org/edu/profiles.htm (accessed date: 12.10.2021).

21. OECD. Future of Education and Skills 2030. Conceptual learning framework. Concept

note: Skills for 2030. 2019. 15 p. URL: https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/skills/Skills_for_2030.pdf (accessed date: 18.09.2021).

22. OECD. Future of Education and Skills 2030. OECD Learning Compass 2030. Concept Note. 2019. 146 p. URL: https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/learning-compass-2030/OECD_Learning_Compass_2030_Concept_Note_Series.pdf (accessed date: 18.09.2021).

23. OECD. Preparing our youth for an inclusive and sustainable world. The OECD PISA global competence framework. Paris, 2018. 33 p. URL: <https://www.oecd.org/pisa/Handbook-PISA-2018-Global-Competence.pdf> (accessed date: 18.09.2021).

24. OECD. The Future of Education and Skills: Education 2030. Paris, 2018. 21 p. URL: [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf) (accessed date: 15.09.2021).

References

1. Lokshyna, O. I. (2019). Yevropeiska dovidkova ramka kluchovykh kompetentnostei dlia navchannia vprodovzh zhyttia: onovlene bachennia 2018 roku. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal* [Ukrainian Educational Journal], 3, 21–30. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-21-30> [in Ukrainian].

2. Lokshyna, O. I. (2009). Zmist shkilnoi osvity v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu: teoriia i praktyka (druha polovyna XX – pochatok XXI st.) : monohrafiia. Kyiv: SPD Bohdanova A.M. [in Ukrainian].

3. Luhovyi, V. I., Sliusarenko, O. M. & Talanova, Zh. V. (2014). Stanovlennia systemy osnovnykh poniat i katehorii kompetentnisnogo pidkходу v umovakh paradyhmalnykh zmin v osviti. *Pedahohika i psykholohiia. Visnyk NAPN Ukrainy*, (2), 14–24. [in Ukrainian].

4. Ovcharuk, O. V. (2018). Ramka tsyfrovoy kompetentnosti dlia hromadian: yevropeiska stratehiia vyznachennia rivnia kompetentnosti v haluzi tsyfrovyykh tekhnolohii. *Pedahohika i psykholohiia. Visnyk NAPN Ukrainy*, 1 (98), 31–38. [in Ukrainian].

5. Pometun, O. I. (2004). Diskusiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkходу v ukrainskii osviti. In O. Ovcharuk (ed.), *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvitoi polityky* (pp. 66–72). Kyiv: «K.I.S.». [in Ukrainian].

6. Yarova, O. B. (2015). Kliuchovi kompetentnosti v zmisti pochatkovo osvity krain Yevropeiskoho Soiuzu. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky* [Scientific papers of Berdyansk state pedagogical university. Series: Pedagogical sciences]. Berdiansk: BDPU, (1), 343–350. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpufn_2015_1_60 (accessed date: 10.09.2021). [in Ukrainian].

7. Armstrong, A. (2014). Scotland: Education, curriculum and learning. The strengths, challenges and solutions in lifelong learning. Geneva: UNESCO International Bureau of Education.

8. Barbousas, J. (2021). Teaching in the 21st century: challenges, key skills and innovation. La Trobe University. Australia. <https://www.latrobe.edu.au/nest/teaching-in-the-21st-century-challenges-key-skills-and-innovation/> (accessed date: 10.09.2021).

9. Cedefop (2021). Vocational education and training in Portugal: short description. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/251891> (accessed date: 10.09.2021).

10. Council of the European Union (2018). Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). Brussels. *Official Journal of the European Union* (61), 4 June, 1–13. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7) (accessed date: 18.09.2021).

11. EU (European Commission). (2021). Blended learning for high quality and inclusive primary and secondary education Handbook. Brussels.

12. EU (European Commission); EACEA; Eurydice. (2012). Developing Key Competences

at School in Europe: Challenges and Opportunities for Policy. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

13. EU (European Union). (2012). *Key Competence Development in School Education in Europe*. <http://keyconet.eun.org> (accessed date: 01.10.2021).

14. EU (European Union). (2006). Key Competencies for Lifelong Learning. Recommendation of the European Parliament and to the Council of 18 December 2006. (2006/962/EC). *Official Journal of the European Union*. 30 December. L 394/10.

15. EU (European Union). (2014). *Keyconet's conclusions and recommendations for strengthening key competence development in policy and practice*. Executive summary. <http://keyconet.eun.org> (accessed date: 30.09.2021).

16. Eurydice. (2020). Finland. Single Structure Education (Integrated Primary and Lower Secondary Education). https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/finland/single-structure-education-integrated-primary-and-lower-secondary-education_en (accessed date: 18.09.2021).

17. Hutmacher, W. (1997). Key Competencies in Europe. Report. *A Secondary Education for Europe Project*. Symposium. Berne, Switzerland, 27–30 March, 1996. Strasbourg: Council for Cultural Cooperation.

18. Koeppen, K., Hartig, J., Klieme, E., & Leutner, D. (2015). Current Issues in Competence Modeling and Assessment. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, (216), Issue 2. February 26, 61–73. <https://doi.org/10.1027/0044-3409.216.2.61>.

19. Lokshyna, O. (2018). The European Dimension of the Competence-based School Education in Ukraine. *Revista de Pedagogie – Journal of Pedagogy*, 1, 47–64. <https://doi.org/10.26755/RevPed/2018.1/47>.

20. OECD. (2017). Education Policy Outlook. Belgium. www.oecd.org/edu/profiles.htm (accessed date: 12.10.2021).

21. OECD. (2019a). Future of Education and Skills 2030. Conceptual learning framework. Concept note: Skills for 2030. https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/skills/Skills_for_2030.pdf (accessed date: 18.09.2021).

22. OECD. (2019b). Future of Education and Skills 2030. OECD Learning Compass 2030. Concept Note. https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/learning-compass-2030/OECD_Learning_Compass_2030_Concept_Note_Series.pdf (accessed date: 18.09.2021).

23. OECD. (2018a). Preparing our youth for an inclusive and sustainable world. The OECD PISA global competence framework. Paris. <https://www.oecd.org/pisa/Handbook-PISA-2018-Global-Competence.pdf> (accessed date: 18.09.2021).

24. OECD. (2018b). The Future of Education and Skills: Education 2030. Paris. [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf) (accessed date: 15.09.2021).

Oksana Hlushko

Candidate of Pedagogical Sciences,
Junior Researcher of the Department of Comparative Education,
Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine
Kyiv, Ukraine
e-mail: glushko.oks74@gmail.com
ORCID ID:0000-0003-0101-9910

COMPETENCE APPROACH IN EDUCATION: EUROPEAN EXPERIENCE

The article deals with the competence approach in secondary education of the European Union. In the last decades of the XXI century scientific studies on the theory and practice of implementing the competency approach in the educational systems of the European Union have been intensified. Education in today's world plays a fundamental role in ensuring acquisition of key competences by European citizens, needed for adaptation to constant changes. In the increasingly complex world where technologies are being introduced actively, creativity and the ability to continue learning and introduce innovation will be relevant and valuable. Lifelong learning should be a norm and important necessity.

The article reveals the competence terminology (for such concepts as “competence”, “key competencies”, “skills”) in the educational documents of the EU member states. The essence of the concept of “key competencies”, which refers to a set of fundamental skills and abilities, has been clarified. The relevant knowledge, skills, values that students must master in order to respond efficiently to the challenges of the modern world, have been identified. It has been noted that the key competencies outlined in the European Reference Framework of Key Competences for Lifelong Learning (2018), equally important for personal development and for a successful life in society, should contribute to improving the level of education, development of quality education.

Emphasis has been placed on the fact that the updated structure of key competencies will be successful if it is for use in various sectors of education, as well as at the level of non-formal and informal learning in the European countries.

The article concludes that introduction and acquisition of key competencies in school education takes place through different approaches and depends on the individual capabilities of the EU member states. In this context, the application of the interdisciplinary approach deserves special attention. It has been noted that the EU countries are currently at different stages of implementation of key competencies in school curricula.

Keywords: *the European Reference Framework of Key Competencies for Lifelong Learning, the European Union, contents of education, secondary education, key competences, competency approach, interdisciplinary approach, skills, attitude.*